

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ไหมไทยเป็นผลิตภัณฑ์เส้นใยธรรมชาติชนิดหนึ่งที่สามารถทำรายได้ให้แก่ประเทศไทย โดยเฉพาะตลาดในประเทศในส่วนของนักท่องเที่ยวคิดเป็นมูลค่าไม่ต่ำกว่า 3,000 ล้านบาท (ข้อมูลสถิติจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2545/2546) ซึ่งรายได้ดังกล่าวมีการกระจายไปสู่ชุมชนที่ประกอบอาชีพหม่อนไหมได้อย่างแท้จริง เพราะผลิตภัณฑ์ไหมไทยส่วนใหญ่เป็นการผลิตในลักษณะของหัตถกรรมที่มีการผลิตกันในชุมชนโดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำการพัฒนากระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ไหมไทยเพื่อก่อให้เกิดรายได้แก่เกษตรกรในชุมชนอย่างรักก็ตามในสภาพการเปลี่ยนแปลงของความต้องการของตลาดผู้บริโภคในปัจจุบันจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีการแข่งขันในเชิงการค้าเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ไหมไทย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับกระบวนการผลิตโดยการบริหารจัดการเทคโนโลยีการผลิตให้เป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไหมไทยเพื่อให้สามารถนำไปใช้ปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ไหมที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและสามารถแข่งขันได้ในตลาดสากล (สมหญิง ชูประยูร, 2550)

ไหมเป็นเส้นใยธรรมชาติจากสัตว์ที่มีความสวยงามเป็นพิเศษอยู่ในตัว ดังนั้นเมื่อทอออกมาแล้วจะได้ผ้าที่สวยงามเป็นเงาวาวจับตาผู้พบเห็น นอกจากความสวยงามในตัวเส้นไหมแล้วบรรพชนในอดีตยังได้ช่วยกันสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมที่วิจิตรพิสดารให้เกิดขึ้นบนผ้าไหมอีกด้วย ศิลปะอันงามวิจิตรนี้ทำให้เกิดเทคนิคการทอและลวดลายบนพื้นผ้าไหมแบบต่าง ๆ มากมายหลายแบบตั้งแต่เป็นผ้าพื้นธรรมดาผ้าลายทางหรือลายตารางผ้าหางกระรอก ผ้ายกดอก ผ้าขิด ผ้าจก ผ้าลายน้ำไหล ผ้าแพรวา และผ้ามัดหมี่ ซึ่งเป็นศิลปะบนลายผ้าไหมแต่ละแบบล้วนใช้เทคนิคในการทอแตกต่างกันไป ซึ่งสิ่งดังกล่าวนี้คือมรดกทางวัฒนธรรมที่ชนเผ่าได้สร้างสรรค์เพื่อให้พวกเราได้สืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

“สุรินทร์ถิ่นสวรรค์ แหล่งสร้างสรรค์ตระการตาเมืองผ้าไหม ผักไผ่ประเพณี มากมี
ปราสาท งามพร้อมมรดกไทย อนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมมรดกงามตา” ข้อความดังกล่าวบ่งบอกอัต
ลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์อันเกิดจากประวัติศาสตร์ที่ดำเนินจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างยาวนาน
โดยเฉพาะเรื่องผ้าไหม สุรินทร์เป็นแหล่งผลิตผ้าไหมชั้นยอด ผ้าทอของไทยโดยเฉพาะผ้าไหมจาก
จังหวัดสุรินทร์นับเป็นผ้าไหมคุณภาพดีที่สุดในโลก ทั้งในเรื่องของการออกแบบและคุณภาพที่มี
มาตรฐานค่อนข้างสูง จึงทำให้ผ้าไหมสุรินทร์เป็นหนึ่งในสิ่งของที่ประสบความสำเร็จในด้านการ
ส่งออก แต่พฤติกรรมการใช้ผ้าไหมสุรินทร์กลับได้รับความนิยมใช้เฉพาะในกลุ่มคนช่วงอายุ 40 ปี
ขึ้นไปเท่านั้น จึงเกิดคำถามว่าเพราะเหตุใดความนิยมใช้ผ้าไหมในแหล่งผลิตกลับมีจำกัด จากการ
สอบถามพบว่ากลุ่มคนทั่วไปมีความเชื่อว่าผ้าไหมของสุรินทร์นั้นมีไว้สำหรับข้าราชการและเหมาะ
กับคนที่มีอายุเท่านั้น เพราะผ้าไหมมัดหมี่สุรินทร์มีรูปแบบแนวอนุรักษ์มากกว่าการผสมผสาน อีกทั้ง
ทั้งปัญหาด้านการออกแบบลวดลายซึ่งปัจจุบันยังเป็นลวดลายที่มีมาแต่โบราณอันเป็น
ลักษณะเฉพาะของผ้าท้องถิ่น เช่น มัดหมี่โฮลมัดหมี่อัมปรม ลายโคม ลายขอ ลายสมอ อันลุ่มซิม
มัดหมี่ลายต่าง ๆ หรือจอกซิ่น ผ้ายกดอก ลายดอกพิกุล เป็นต้น ปัญหาที่พบอีกด้านคือการนำผ้า
ไหมสุรินทร์มาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ยังมีจำกัดผลผลิตที่ปรากฏในท้องตลาดมักผลิตเป็นเครื่องแต่ง
กาย ผ้านวมไหม เนคไท ผ้าพันคอ ซึ่งไม่สนองความต้องการใช้ให้หลากหลาย ดังนั้นการใช้เทคนิค
ใหม่ ๆ ในขั้นตอนการทอเพื่อให้เกิดลวดลายที่สวยงามแปลกใหม่แต่ยังสามารถอนุรักษ์ลายผ้า
โบราณไว้ได้ก่อนนำมาผลิตผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอ จึงเป็นทางเลือกใหม่สำหรับการพัฒนาภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่สุรินทร์ให้ยั่งยืนยิ่งขึ้น

ผ้าบาติกหรือผ้าปาเต๊ะเป็นคำที่ใช้เรียกผ้าชนิดหนึ่งที่มีวิธีการทำโดยใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่
ต้องการให้ติดสีและใช้วิธีการแต้มระบาย หรือย้อมในส่วนที่ต้องการให้ติดสีผ้าบาติกบางชิ้น
อาจจะผ่านขั้นตอนการปิดเทียน แต้มสี ระบายสีและย้อมสีนับเป็นสิบ ๆ ครั้งส่วนผ้าบาติกอย่างง่าย
อาจทำโดยการเขียนเทียนหรือพิมพ์เทียนแล้วจึงนำไปย้อมสีที่ต้องการคำว่าบาติก (Batik) หรือ
ปาเต๊ะเดิมเป็นคำในภาษาชวาใช้เรียกผ้าที่มีลวดลายที่เป็นจุด ๆ คำว่า “ติก” มีความหมายว่า
เล็กน้อย หรือจุดเล็ก ๆ มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าตริติกหรือตาริติกดังนั้นคำว่า บาติกจึงมี
ความหมายว่าเป็นผ้าที่มีลวดลายเป็นจุด ๆ ต่าง ๆ แหล่งกำเนิดของผ้าบาติกมาจากไหนยังไม่เป็น
ที่ยุตินักวิชาการชาวยุโรปหลายคนเชื่อว่ามีในอินเดียก่อน แล้วจึงแพร่หลายเข้าไปในอินโดนีเซีย
(ประวัติผ้าบาติก, 2556) รวมถึงประเทศไทยซึ่งมีการนำเสนอลวดลายผ้าที่ออกมาจากความคิด
จินตนาการของผู้ทำการทำผ้าบาติกบนผ้าไหมในไทยที่ได้รับความนิยมส่วนมากจะเป็นการเขียน
ลวดลายแล้วทำการเพ้นท์สีตามลวดลายที่ได้รับการออกแบบ

ผู้ศึกษามีความสนใจลวดลายศิลปะจากสถาปัตยกรรมขอมโบราณในแหล่งต่าง ๆ เช่น ปราสาทหิน รูปปั้น ภาพถ่าย สถาปัตยกรรมเหล่านี้มีความหลากหลายแต่ยังคงไว้ด้วยอารยธรรมที่เกิดจากความเชื่อมโยงระหว่างศิลปะขอมและศิลปะไทยอย่างสวยงาม สร้างแรงบันดาลใจที่จะนำลวดลายจากศิลปะดังกล่าวมาสร้างสรรค์ให้ปรากฏในผ้าไหมมัดหมี่ โดยกระบวนการผลิตจะใช้วิธีมัดหมี่ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ศิลปะการมัดหมี่ของชาวสุรินทร์ไว้ร่วมกับการใช้เทคนิคทอเพี้ยนจากขั้นตอนการผลิตผ้าบาติกลงในเส้นไหมก่อนนำไปทอเป็นผืนผ้าและเข้าสู่การผลิตผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอที่ผู้วิจัยได้ออกแบบเพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผ้าไหมมัดหมี่บาติกทั้งด้านลวดลายที่เกิดจากเทคนิคใหม่ ๆ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างไปจากเดิม อันเป็นการสร้างงานสร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มของผ้าไหมมัดหมี่สุรินทร์อย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่สุรินทร์ด้วยเทคนิคบาติกที่มีลวดลายผ้าจากศิลปะขอมจากปราสาทศีขรภูมิ

1.2.2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่บาติกในเขตจังหวัดสุรินทร์

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่บาติก : กรณีศึกษาลวดลายศิลปะขอมจากปราสาทศีขรภูมิเพื่อใช้ในการออกแบบ มีขอบเขตในการวิจัยดังต่อไปนี้

1.3.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ประเมินความพึงพอใจผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอช่วงอายุระหว่าง 20 – 50 ปี ในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 400 คน

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.3.2.1 ศิลปะขอม เจาะจงที่ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อหาแนวทางในการสร้างสรรค์ลวดลายผ้าแบ่งเป็น 3 รูปแบบคือ รูปแบบพรรณไม้ รูปแบบนกยูง รูปแบบใบหน้าคน

1.3.2.2 ผ้าที่ใช้เป็นวัสดุหลักในการทำผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอด้านแบบคือผ้าไหมมัดหมี่บาติก

1.3.2.3 ศึกษาขั้นตอนการผลิตผ้าบาติกมาผสมผสานกับการมัดหมี่บนเส้นไหม

1.3.2.4 ศึกษาหลักการออกแบบผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่บาติกซึ่งประกอบไปด้วย หมอนอิงไหมไฟ ผ้าคาดเตียง

1.3.2.5 กลุ่มผู้ประเมินผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่บาติกเป็นผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ผ้าไหมสุรินทร์ตามสถานที่เก็บข้อมูลซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดสุรินทร์

1.3.3 ตัวแปร

ตัวแปรต้น คือ ผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่บาติก ประกอบด้วย หมอนอิง โคมไฟ ผ้าคาดเตียง

ตัวแปรตาม คือ ความพึงพอใจของผู้บริโภค

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

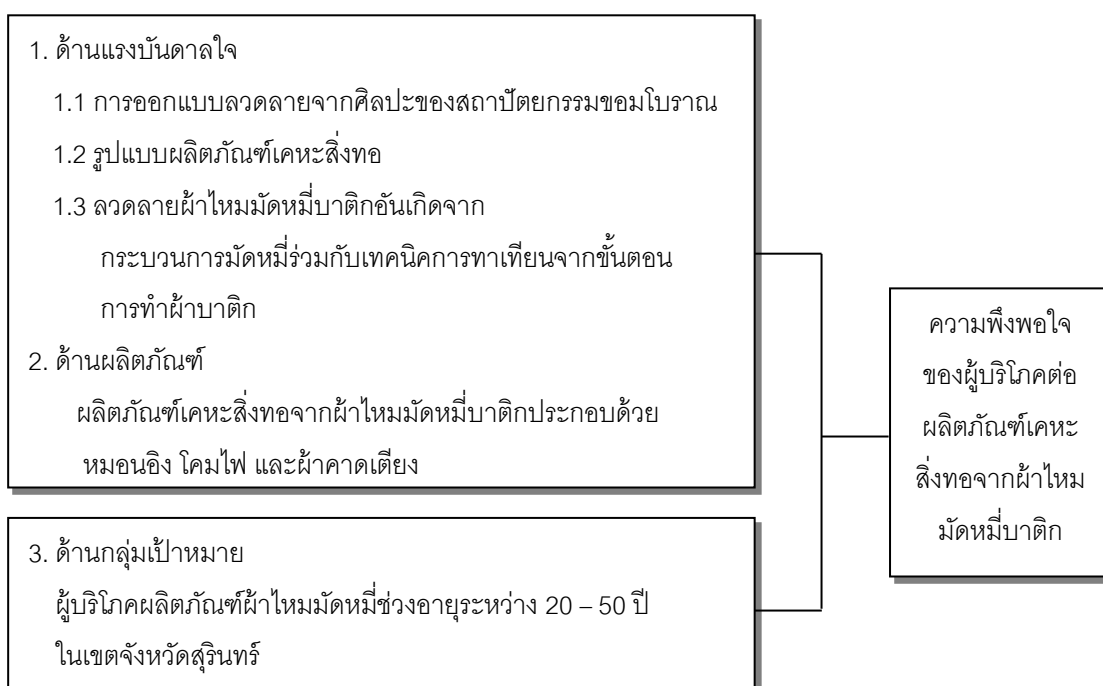
1.4.1 เลือกพัฒนาเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่สุรินทร์

1.4.2 เลือกใช้การทำเทียนของขั้นตอนการผลิตผ้าบาติกมาใช้เป็นเทคนิคการทำผืนผ้าแต่ไม่สามารถกำหนดลวดลายของการตกแต่งได้

1.4.3 ออกแบบผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่บาติก 3 แบบ ได้แก่ หมอนอิง โคมไฟ ผ้าคาดเตียง

1.5 กรอบแนวคิด

แนวคิดเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่บาติก: กรณีศึกษา ลวดลายศิลปะขอมจากปราสาทศีขรภูมิเพื่อใช้ในการออกแบบ มีดังนี้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ผลิตรภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่บาติกได้รับการพัฒนาในรูปแบบที่หลากหลาย

1.6.2 ได้ผ้าไหมลวดลายแปลกใหม่ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างกระบวนการมัดหมี่ร่วมกับเทคนิคการทอเทียนของขั้นตอนการผลิตผ้าบาติกแต่ยังคงอนุรักษ์ศิลปะขอมและความเป็นผ้าไหมมัดหมี่สุรินทร์

1.6.3 ได้เทคนิคใหม่ที่ผสมผสานระหว่างกรรมมัดหมี่และการทอเทียนแบบบาติกในการทำผ้าไหมมัดหมี่บาติก

1.6.4 ผู้บริโภคมีทางเลือกในการใช้ผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่สุรินทร์

1.6.5 เป็นกระบวนการคิดที่ยั่งยืน นำไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ เพื่อสร้างรายได้สู่ชุมชน

1.7 นิยามศัพท์

1.7.1 **เทคนิคการทอเทียน** หมายถึง กระบวนการมัดหมี่ตามลวดลายที่ได้ออกแบบไว้แล้วนำไปย้อมสี เมื่อย้อมเสร็จแล้วจึงทำการทอเทียนเพื่อปิดกั้นสีในส่วนที่ต้องการลงบนเส้นไหมมัดหมี่ดังกล่าวและนำไปย้อมสีแบบย้อมเย็น จากนั้นจึงต้มลอกเทียน

1.7.2 **เคหะสิ่งทอ** หมายถึง ผลิตรภัณฑ์เคหะสิ่งทอจากผ้าไหมมัดหมี่บาติกสุรินทร์ซึ่งประกอบด้วย หมอนอิง โคมไฟ ผ้าคาดเตียง

1.7.3 **ศิลปะขอม** หมายถึง ลวดลายสถาปัตยกรรมของปราสาทศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เช่น ลวดลายปูนปั้น ลวดลายหล่อ ลวดลายหน้าต่าง ลวดลายเสา เพื่อนำข้อมูลมาสร้างแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่สุรินทร์

1.7.4 **ลายทอ** หมายถึง ลวดลายที่ปรากฏในผืนผ้าไหมมัดหมี่บาติกสุรินทร์ อันเกิดจากการใช้เส้นไหมที่ผ่านการมัดหมี่แล้วย้อมสีตามกระบวนการมัดหมี่ของผ้าไหมสุรินทร์ เมื่อย้อมเสร็จนำเส้นไหมดังกล่าวไปทอเทียนแบบบาติกลงในส่วนที่ต้องการบนเส้นไหม จากนั้นนำเส้นไหมไปย้อมเย็นและทำการต้มลอกเทียนเส้นไหมที่ผ่านขั้นตอนดังกล่าวแล้วจะถูกนำมาทำเส้นพุ่งในการทอให้เกิดเป็นลายทอที่สวยงาม

1.7.5 **ผ้าไหมมัดหมี่บาติก** หมายถึง ผ้าที่ออกแบบลวดลายด้วยแรงบันดาลใจจากศิลปะขอมโดยการใช้เทคนิคใหม่ที่ผสมผสานระหว่างกรรมมัดหมี่และการทอเทียนแบบผ้าบาติกมาใช้ในขั้นตอนการทำเส้นพุ่งก่อนนำไปทอผ้า

1.7.6 **ความพึงพอใจ** หมายถึง ความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่างหลังเห็นผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอทั้ง 3 ชนิดคือ หมอนอิง โคมไฟ ผ้าคาดเตียง

1.8 คำสำคัญ

เทคนิคการทากีเยน, เคหะสิ่งทอ, ศิลปะขอม, ลายทอ, ผ้าไหมมัดหมี่บาติก